

Аспектуальні класи сталих дієслівно-іменникових словосполучень

Роботу виконано на кафедрі англійської філології
ЛНУ ім. І. Франка

Сталі дієслівно-іменникові словосполучення (СДІС), маючи структуру предикатів, функціонують у мові як синтетичні дієслова, а тому становлять значний інтерес для аспектуальних досліджень. У статті здійснено аспектуальну класифікацію СДІС на п'ять груп: досягнення, виконання, діяльності, стативи та семельфактиви, – а також детально розглянуто її критерії.

Ключові слова: семельфактиви, досягнення, виконання, предикати діяльності, стативи, інкрементальна тема, граничність.

Колпакова Г. Ю. Аспектуальные классы устойчивых глагольно-субстантивных словосочетаний.

Устойчивые глагольно-субстантивные сочетания (УГСС), имея структуру предикатов, функционируют в языке как синтетические глаголы, тем самым представляя особый интерес для аспектологических исследований. Согласно произведённой в статье аспектуальной классификации выделены пять аспектуальных групп УГСС: достижения, выполнения, деятельности, стативы и семельфактивы. Определены критерии предложенной классификации.

Ключевые слова: семельфактивы, достижения, выполнения, предикаты деятельности, стативы, инкрементальная тема, предельность.

Kolpakova H. Yu. Aspectual Classes of Fixed Verbo-Nominal Phrases. Fixed verbo-nominal phrases (FVNPs), having the structure of predicates, function in language as synthetic verbs, thereby being of particular interest to aspectual investigations. The article presents the aspectual classification of FVNPs into achievements, accomplishments, activities, states and semelfactives and dwells upon the criteria on the basis of which the classification has been made.

Key words: semelfactives, achievements, accomplishments, activities, statives, incremental theme, telicity.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень цієї проблеми.

Аспектуальна класифікація дієслів¹ на досягнення, виконання, діяльності та стативи З. Вендлера [10] дала поштовх численним дискусіям щодо ймовірності і правомірності визначення аспекту на рівні дієслова. Вивченню цього питання присвячені дослідження Д. Дауті [4], Б. Комрі [6], К. Сміт [9], Е. Баха [1], С. Ротстайн [7, 8]. Проблема Вендлерівської класифікації полягає у виборі критеріїв: ознака [+/-telic] не може бути характеристикою дієслів, оскільки граничність в англійській мові визначають на рівні словосполучення, а іноді й цілого речення. Сталі дієслівно-іменникові словосполучення (СДІС), маючи структуру предикатів (V + vN/N), на перший погляд, не становлять труднощів у поділі на аспектуальні класи й ознака [+/-telic] є абсолютно аплікативною та визначальною у їхній характеристиці. Проте, незважаючи на свою аналітичну будову, СДІС функціонують у мові як синтетичні дієслова і, як було спостережено, граничність їх часто визначають не всередині самої конструкції, а її прямим додатком, який у цьому випадку виступає інкрементальною темою.

Термін “інкрементальна тема”, запропонований Д. Дауті [4] як протороль пацієнта, що вступає в оморфний зв'язок із дією, позначеною дієсловом, і надає їй граничного значення, оскільки кульмінація настане тоді, коли інкрементальна тема крок за кроком вичерпає себе. Так, наприклад, у реченні *I was giving the chimney a quick sweep* [BNC AM5 1145] прямий додаток (*the chimney*) конструкції *to give a sweep* (і непрямий додаток дієслова *to give*), який переймає на себе функцію інкрементальної теми, надає цій дії граничного значення: вона має семантично вбудовану кульмінативну точку, що буде досягнута тоді, коли весь димохід (*the chimney*) почистять. Така невідповідність між формою і функціонуванням СДІС не могла не відобразитися у підборі критеріїв для їх аспектуальної класифікації. **Мета** статті – проаналізувати ці критерії і дати чіткий опис аспектуальним класам

© Колпакова Г. Ю., 2011

¹ Із прикладів, які запропонував З. Вендлер, видно, що його класифікація виходить за межі дієслова і сягає предиката, оскільки одне і те ж дієслово (наприклад, *to run*) належить до двох категорій: як монолексемна одиниця – до категорії дії і як предикат *to run a mile* – до виконання.

СДІС, виведеним на їх основі. Дослідження проведено на основі вибірки із Британського національного корпусу, яка налічує 1500 одиниць СДІС.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. За своєю категоріальною семантикою СДІС репрезентують п'ять аспектуальних класів предикатів: 1) досягнення (achievements), 2) виконання (accomplishments), 3) предикати діяльності (activities), 4) стативи (statives), 5) семельфактиви (semelfactives) (див. табл. 1).

Таблиця 1

Аспектуальний клас СДІС	[+/-change]	[+/-stages]	[+/-S-cumulative]	[+/-telic ambiguity]	[+/-dynamic]	Приклади
Досягнення	+	-	-	+	+	to take a departure, to make an arrival, to make a discovery
Виконання	+	+	-	-	+	to do a test, to do translation, to give a sweep,
Діяльності	-	+	+	-	+	to have a run, to have a drive, to do writing
Стативи	-	+	+	-	-	to keep balance, to have a belief, to have a desire
Семельфактиви	-	-	+	-	+	to give a jump, to give a crack, to take a glimpse

Ця класифікація ґрунтується на таких критеріях, як: динамічність/статичність [+/-dynamic], зміна стану [+/-change], наявність складної внутрішньої структури [+/-stages], а також наявність (або резистентність до) двозначної інтерпретації при формі множини іменного компонента [+/-telic ambiguity]. Розглянемо кожен з цих критеріїв детально.

Ознака [+/-stages] значною мірою співвідноситься із критеріями [+/-dynamic] та [+/-durative], що їх запропонував З. Вендлер, оскільки допомагає відрізнити стативи (states) від дій (events), а також миттєві дії від тривалих. Предикати з ознакою [+stages] (предикати категорії діяльності та виконання) мають складну внутрішню структуру: складаються із стадій (фаз), тому їх уживають у тривалих часах. За визначенням Ф. Лендмана, речення у тривалій формі означає, що певна стадія (фаза) дії, позначеної предикатом/дієсловом, відбулася або відбувається, де e' є стадією предиката e , при цьому e' переходить у e [5]. Проте, як показало дослідження, існують СДІС та монолексемні еквіваленти, що не містять стадій, але вживаються у тривалих часах. Це клас конструкцій, які Е. Бах класифікував як “динамічні стативи” [1, 325]: *to have a sleep* → *to sleep*. У цьому дослідженні їх класифікують як одиниці категорії діяльності, тому ознака [+/-dynamic] є визначальною тут. Досягнення, які позначають миттєві дії, не можуть містити стадій за визначенням. Стативи позначають однорідну (гомогенну) дію на кожному етапі її здійснення, що унеможливило визначення стадій у їхній внутрішній структурі; вони не передбачають ні зміни, ні динаміки: якщо a є моментом дії предиката E , а a' є стадією E , тоді за визначенням стативів $a = a' = E$.

Ознака [+change] характеризує предикати досягнення та виконання, які передбачають зміну стану, тобто досягнення кульмінаційної точки. Таке трактування зміни як передумови граничності предиката належить С. Ротстайн [8, 154–156; 7, 44] і значно відрізняється від класичного визначення Д. Дауті про те, що всі динамічні предикати передбачають зміну стану: для предикатів категорії діяльності, які не є граничними, – це зміна (чергування) стадій [4, 168]. У цьому дослідженні дотримуються визначення зміни С. Ротстайн і на основі цього класифікуємо предикати категорії діяльності як [-change].

Ознака [+/- S-cumulative] є визначальною для виділення семельфактивів як окремого аспектуального класу СДІС та їхніх монолексемних дієслівних еквівалентів. S-кумулятивність – це операція сумування, яка є аплікативною для дієслів і предикатів, що не передбачають зміни стану. Дві дії пре-

диката/дієслова можна сумувати в одну дію лише за умови, що вони є темпорально прилеглими [8, 188] – репрезентують ланцюг послідовних дій без розривів, у якому кінцева точка першої дії є початком наступної. Ознака [+change] унеможливує таку закономірність, тому що, за визначенням Кампа, після дії, що позначає зміну від *a* до $\neg a$, за умови однакового складу учасників не може відбуватися така ж сама зміна без попереднього повернення від $\neg a$ до *a* [7, 47]: ми не можемо прибувати (arrive) з точки А в точку Б кілька разів без попереднього повернення в точку А.

З цього випливає, що предикати та дієслова категорії досягнення і виконання є резистентними до ознаки [+/-S-cumulative], тоді як стативи, семельфактиви та дієслова категорії діяльності можуть бути зібрані операцією сумування в одну дію. Є також група СДІС типу (а) *to do (a) translation* та (б) *to give satisfaction*, які класифікуємо як двозначні, оскільки залежно від значення іменного компонента у випадку (а) та контексту у випадку (б) ці конструкції можуть належати до різних аспектуальних класів. Якщо іменники типу *translation* є незлічуваними й позначають процес, тоді конструкція належить до класу діяльності. Однак коли іменник позначає результат дії (the result of Ving), тоді його можна класифікувати як природний атом¹, а ціла конструкція набуває аспектуального значення виконання. У випадку СДІС типу *to give satisfaction* ключову роль відіграє контекст, оскільки цю конструкцію можна інтерпретувати як стан і при цьому вона співвідноситься з аспектуальним значенням монолексемного еквівалента (*to satisfy*). У певному контексті СДІС цього типу набувають інхоативного значення і класифікуються як досягнення. Двозначні СДІС нечисленні й нараховують лише 87 (6 %) одиниць.

СДІС категорії виконання позначають граничні процеси, тобто процеси із кульмінаційною точкою (Become event). Процесуальний компонент, графічно репрезентований ознакою [+stages], поєднує їх із аспектуальним класом діяльності й пояснює можливість їхнього вживання в тривалих часах. Наявність граничної точки передбачає зміну [+change] – перехід дії в інший стан при досягненні кульмінації. Ця властивість зближує їх із досягненнями. При формі множини іменного компонента виконання переходять у категорію діяльності та набувають неграничного значення. Серед СДІС ця категорія репрезентована насамперед словосполученнями, введеними широкозначним дієсловом *do*, яке вказує на наявність процесуальної семи в їхній семантичній структурі.

Серед СДІС класу виконання виділено п'ять груп конструкцій:

- 1) тип *to do a dive*, де номінативний компонент семантично визначає граничну траєкторію руху;
- 2) тип *to give a report* – інкрементальний зв'язок установлюють між конкретизованим значенням *give* та номінативним компонентом, що визначає кульмінаційну точку дії;
- 3) тип *to do writing* – прямий додаток цілої конструкції виступає інкрементальною темою, але не є облігаторним – часом конструкція має неперехідне вживання; у цьому випадку номінативні компоненти, як правило, модифіковані означеним артиклем *the*: **The writing of the book was hardly more than half-way done ...** [BNC H9D 2290];
- 4) тип *to give a sweep* – прямий додаток конструкції є інкрементальним і облігаторним: *Before re-assembling the valve give it a good clean and smear petroleum jelly on the piston...* [BNC HH6 1049];
- 5) тип *to take a walk* – номінативні компоненти лексикалізують напрям руху і гранична точка, як правило, експліцитно представлена в реченні локативними адвербіаліями: *She took a walk up to the West Cliff before returning to Blue Horizons, overwhelmed in misery* [BNC H8A 3118].

Аспектуальна категорія діяльності представлена серед СДІС конструкціями із *give* (to give education, to give teaching), *take* (to take risk, to take training), *do* (to do crying, to do sleeping) та *have* (to have a walk, to have a drive). Ці конструкції можна поділити на дві великі групи: 1) номінативний компонент надає дії неграничної процесуальності (тип із *give*, *do*, *take*); 2) дієслівний компонент позначає ідею стану та не дозволяє побудувати інкрементальний зв'язок із відповідним іменником (тип із *have*).

1. *The teacher's aid can give valuable assistance in producing specialised materials under guidance of the teacher or adviser* [BNC CJG 1269].

2. *I think it would be a good idea if we all had a swim before breakfast, don't you?* [BNC JXX 1534].

---

¹ Природними атомами С. Ротстайн називає іменники типу *a boy*, *a girl*, які ми сприймаємо цілісними, окремими сутностями на основі наших емпіричних знань про природу.

Категорія стану репрезентована серед СДІС такими конструкціями, як; *to have a hankering, to have respect, to keep hold, to keep grasp, to give respect, to take delight, to do honour*. Як зазначено у прикладах, в аспектуальне поле статичності потрапляють і дієслова активної дії: *take, give* та *do*, які, сполучаючись із іменниками без процесуальної семи, набувають значення стану:

Hankering (C): a strong wish to have or do something [LDCE].

Delight (U): a feeling of great pleasure and satisfaction [LDCE].

She took great delight in physical freedom, was one of the first women to cycle, loved to row, and climbed the Matterhorn twice [BNC GT1 393].

Аналіз вибірки фактологічного матеріалу свідчить про те, що аспектуальний клас досягнення має найчисленнішу репрезентацію серед одиниць СДІС. Категорія досягнення широко представлена конструкціями з дієслівними операторами *give* та *take*, серед яких виділяємо дві групи: 1) СДІС зі значенням початку дії (*give chase, take fancy*) та 2) СДІС, номінативні компоненти яких утворені від дієслів досягнення (*give answer, take notice*):

Alec gave chase until it was thrown back over his head to be caught by one of the boys at the rear [BNC ASN 76].

When the boy gave no answer, the old man took him by the arm and propelled him to the far end of the room ... [BNC FPK 1697].

На основі подібної ознаки класифікуємо як досягнення СДІС типу *to have a dip, to have a fall, to have a decease*, корелятивні дієслова яких позначають миттєві дії: *to dip, to fall, to decease*. Така група СДІС нечисленна, складається із дев'яти одиниць, але становить значний інтерес стосовно аспектуального поля. Дієслівний оператор *have* виражає загальне значення статичності, поєднуючись із іменниками так званої “миттєвої семантики”, набуває значення “миттєвого стану”, тривалість якого настільки мізерна, що ми не можемо виділити їх як виконання, а лише як досягнення: *If the owner is unfortunate enough to have a fall, the grey anorak will help him resemble a large rock ...* [BNC AS3 495].

Усі СДІС, утворені дієслівним оператором *make*, належать до цієї категорії, за винятком конструкцій, у яких номінативний компонент походить від мультиплікативного дієслова. Широкозначне дієслово *make* актуалізує значення результату, а не процесу, і, поєднуючись із номінативними компонентами (які теж тяжіють до результативної семантики), позначає миттєві дії, миттєві зміни стану [+change], [+dynamic], що логічно унеможлиблює наявність фаз у їхній внутрішній структурі [-stages]. Однак, розглядаючи такі СДІС, як *to make a crack, to make a cry, to make a clatter*, спостережено: вони піддаються операції сумування [+ S-cummulative], оскільки кінцева точка однієї дії є початком такої самої наступної, це означає, що вони не позначають зміну стану [-change] і при формі множини іменного компонента передають мультиплікативне значення. СДІС такого типу класифікуємо як семельфактиви, які на основі наведених вище характеристик принципово відрізняються від досягнень типу *to make a claim, to make an attack, to make a try*:

The horse's hooves and the iron cart rims made a terrible clatter on the cobblestones... [BNC CDM 54].

The second aircraft made his attack over the breakwater, released his torpedo and saw a hit on destroyer [BNC CLU 1648].

Семельфактивні дієслова, як правило, трактували як досягнення. Першим, хто вказав на особливості цього аспектуального класу, був Б. Комрі [6], однак масштабне висвітлення вони отримали у дослідженнях К. Сміт. Автор визначає семельфактиви як неграничні досягнення (atelic achievements) [9, 180–181]. С. Ротстайн відзначає властивість деяких дієслів виражати семельфактивне значення, яке є граничним і миттєвим, але не виділяє їх в окремий аспектуальний клас. За її твердженням, семельфактиви, піддаючись операції сумування, утворюють дієслова категорії діяльності [8, 183–187]. Семельфактивні СДІС є лексико-синтаксичним засобом вираження однократної, миттєвої дії: *to give a jump, to make a crack, to give a crack, to give a shriek, to take a glimpse, to give a glimpse, to have a glimpse, to get a glimpse*.

Occasionally the train would swing near the coast and give a glimpse through the trees of a cold sea [BNC ABS 983].

Як показано у прикладах, семельфактивні СДІС відмічено серед усіх конструкцій, за винятком СДІС із операторами *put* та *keep*, що пояснюють широким значенням цих дієслів.

Висновок. Проаналізувавши аспектуальні класи СДІС, можна зробити такий кількісний підрахунок: найчисленнішим аспектуальним класом СДІС є досягнення, які нараховують 547 (36 %)

одиниць із 1500 проаналізованих: *The priest, silently bowing farewell, unnoticed, also took his departure* [BNC APM 616].

Другим за чисельністю аспектуальним класом СДІС є дієслова категорії виконання, які становлять 265 (18 %) одиниць СДІС: *The trade magazine Electrical Review even did a calculation which showed that if only half the official objectors spoke for just fifteen minutes the hearings would continue well into 1990* [BNC AN9 1276].

СДІС категорії діяльності та стану репрезентують аспектуальні класи неграничних предикатів, які в сумі складають 405 одиниць із 1500 проаналізованих, серед них стативи становлять 183 (12 %) словосполучення, а категорію діяльності проілюстровано 207 (14 %) прикладами СДІС:

I think it would be a good idea if we all had a swim before breakfast, don't you? [BNC JXX 1534].

We have no desire to challenge anyone's personal faith, anyone's personal belief [BNC EDY 220].

Кількісний підрахунок СДІС із семельфактивним значенням свідчить про те, що вони є доволі численним аспектуальним класом, який становить 211 (14 %) одиниць із 1500 проаналізованих: *Just once, as the waves came up over her feet, she hesitated and gave a short gasp, as anyone might have done at the sudden cold* [BNC CDE 2166].

Перспективи подальших досліджень. Аналіз аспектуальних особливостей СДІС проілюстрував, що категорія аспекту є однією із найсуперечливіших категорій англійського дієслова, і це зумовлює потребу її поглибленого вивчення. Одним із перспективних напрямів дослідження в цій галузі є взаємовплив лексичного та граматичного аспектів. Потрібно також детально дослідити вплив прономінальних модифікаторів і темпоральних адвербіалій на аспектуальну інтерпретацію ситуації.

Література

1. Bach E. The Algebra of Events / E. Bach // Formal Semantics: the essential readings ; ed. by P. Portner, B. Partee. – London : Blackwell Publishers Ltd, 2002. – P. 324–333.
2. British National Corpus XML Edition. – University of Oxford (BNC).
3. Longman Dictionary of Contemporary English / ed. by Della Summers. – New ed., 2003. – 1949 p. (LDCE).
4. Dowty D. Word Meaning and Montague Grammar / D. Dowty. – Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 1979. – 419 p.
5. Landman F. The Progressive / F. Landman // Natural Language Semantics. – 1992. – Vol. 1. – P. 1–32.
6. Comrie B. Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems / B. Comrie. – Cambridge : Cambridge University Press, 1976. – 145 p.
7. Rothstein S. Telicity, Atomicity and the Vendler Classification of Verbs / S. Rothstein // Theoretical and Crosslinguistic Approaches to the Semantics of Aspect / ed. by S. Rothstein. – Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins, 2008 – P. 43–77.
8. Rothstein S. Structuring Events: A Study in the Semantics of Lexical Aspect / S. Rothstein. – Oxford : Blackwell, 2004. – 206 p.
9. Smith C. The Parameter of Aspect / C. Smith. – Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 1997. – 349 p.
10. Vendler Z. Linguistics in Philosophy / Z. Vendler. – New York : Cornell University Press, 1967. – 300 p.

Статтю подано до редколегії
19.03.2011 р.